

Türküstan

www.turkustan.info

Vüqar Tofiqli

(əvvəli ötən sayımızda)

Beləliklə, bu məqamla bağlı bizim apardığımız araşdırma və təhlillər göstərir ki, xan qızının övladları arasında nifaqın salınmasında Çar Rusiyasının yetgillilərinin də mühüm rolu olmuş deyil. Gəlin unutmayaq ki, bir gecənin içində xan nəslinin 33 nəfərinin, başda səksən yaşlı İbrahimxəlil xan olmaqla xəncərdən keçirilməsi də səbəbsiz deyildi. Çar yetgilliləri Qarabağda özlərinə alternativ qüvvənin saxlanması istəmişdilər. Və müqavilə ilə xan ailəsinə verilən mülklərin toxunulmazlığını elan etmiş olsalar da, gələcəkdə bu mülklərin Rusiyanın nəfinə hansısa yollarla ələ almaq istəyirdilər və nail də olurdular. Beləliklə, Xan qızı Qarabağ xanının yeganə vərəsəsi kimi çoxsaylı mülklərə sahib olsa da mütəmadi olaraq bu mülkləri Çar Rusiyasının Qafqazdakı yetgilliləri müxtəlif yollarla ondan alırdılar.

İndi isə Əbülfət ağanın bacısı barəsində maraqlı bir xatirəni diqqətinizə çatdırmaq istərdim.

Həmsöhbətim Seyid Kamran da Ağamirov soyadını daşıyır. Ağdamda tanınan nəslin nümayəndəsidir. Seyid Kamran Mircabbar ağa ilə bağlı maraqlı bir fakti söylədi:

- Atam Seyid Həşim kişi bir dəfə Bakıya Passaj bazarına gəlir. Alış-veriş zamanı atam satıcıya "eloğlu cəddim haqqı bunları pay alıram elə olmasın ki, pis çıxısın" deyəndə yaxınlıqda keçən xanım söhbətə qoşulur. Və bu minvalla məlum olur ki, bu xanımda Ağamirovlardandır. Seyidlərdən söhbət düşəndə qadın deyir mən də Seyid qızıyam. Və atamı evlərinə qonaq aparıb əri və ailə üzvləri ilə tanış edir. Seyid qızının əri Ədil bəy Soltanov da ziyalı bir insan idi. O vaxtki "NKVD" rəsi olmuşdu. Xanım sonralar deyirdi ki, əri Ədilbəy Əliş Ləmbəranski ilə yaxın dostdur. Bu ailə ilə uzun müddət mehriban münasibətimiz yarandı. Hətta mən və bacım Bakıya oxumağa gələndə o vaxtı Ədil bəygilə düşərdik. Yadımdadı onların mənzili indiki Cəfər Cabbarlı küçəsində, Yasamal Rayon İcra hakimiyyətinin keçmiş inzibati binasının yaxınlığında yerləşirdi. Xanımlı Asya deyə çağırsalar da, əsil adı Ağca xanım idi. Gözəl yaraşıqlı bir xanım idi. Xurşud banu Natəvana çox oxşayırdı. Onlar da tez-tez Ağdamda gəlirdilər. Ağdama düşən kimi birinci növbədə nənələrinin məzarını ziyarət edərdilər. Dolanışlıqları zəif olduğundan bəzən özü ilə gətirdiyi onluq qızılı pula çevirərdi. Soruşanda deyirdi ki, Xan qızından qalıb. Ağca xanım deyirdi ki, bəzən onun qızılarını satıb dolanırdı. Yadımdadı ki,

onların evlərində bir qara bədənümə güzgü də var idi. Xan qızından qalmışdı. Deyirdilər Fransadan gətizdiribmiş. Sonradan məlum oldu ki, Seyid xanım Mircabbar ağanın qızı, Seyid Hüseynin nəvəsidir.

Bu hadisə 60-cı illərdə olmuşdu. Qadının Xalidə adlı qızı da var idi.

Keçmiş sovet dönməndə Gəncə-Lənkəran yolunun Tərtər, Bərdə, Ağdam, Ağcabədi və Beyləqan rayonlarından keçən hissəsində yolboyu çoxsaylı təpələrə (kurqanlara) rast gəlmək olardı. Bəziləri möhtəşəmliyini indiyədək qoruya bilmişdir.

Demək olar ki, bu təpələrin əksəriyyətinin eramızdan əvvəl, bəzilərinin isə XIV əsrdə sa-

Xan qızı Natəvanın övladları - Keşməkeşli həyat salnaməsi

İndiyə qeyd olunur. Zəngin tarixi maddi-mədəni irsimizin daşıyıcısı kimi çıxış edən bu təpələrin digər bir məqsədi düşman ordularının hücumlarından tez bir zamanda xəbərini ətraf ərazilərə yayılmasına çalışmaq idi.

fars mənşəli söz olub təpə mənasını verir. Təpənin yaxınlığından Xaçın çayı və dünyada məşhur Saqqız ağacının məskəni sayılan Soltanbud meşəsi vardır. Maraqlı görünən odur ki, Kurqan tipli Soltanbud təpəsi

açılır. Özündə zəngin maddi-mədəni irsi daşıyan Soltanbud təpəsindən isə hər hansı söhbət belə açılmaz.

Etiraf edilməlidir ki, son əlli il ərzində yuxarıda sözügedən Soltanbud meşəsinin demək olar ki, səksən faizi bu və ya digər səbəbdən sıradan çıxmış, meşənin "26 Bakı komissarı" kolxozuna (vaxtı ilə Quzanlı kənd sovetliyində formalaşmış meşənin adı) verilən hissəsi son iyirmi ildə tamamilə ləğv edilmişdir.

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, Azərbaycan Prezidentinin 22.05.2007-ci ildə imzaladığı (346-IIIQ) sayılı "Azərbaycan Respublikasının Ağdam rayonunun inzibati ərazi bölgüsündə qismən dəyişikliklər edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa görə, İmamqulubəyli və Çullu kəndləri Quzanlı kənd inzibati ərazi dairəsi tərkibindən ayrılaraq, İmamqulubəyli kəndi mərkəz olmaqla İmamqulubəyli kənd inzibati ərazi dairəsi yaradılmışdır. Həmin qanunun digər maddəsilə Quzanlı kənd inzibati ərazi dairəsi tərkibindəki Quzanlı kəndinə qəsəbə statusu verilmiş, Quzanlı kənd inzibati ərazi dairəsi Quzanlı qəsəbə inzibati ərazi dairəsi hesab edilmişdir.

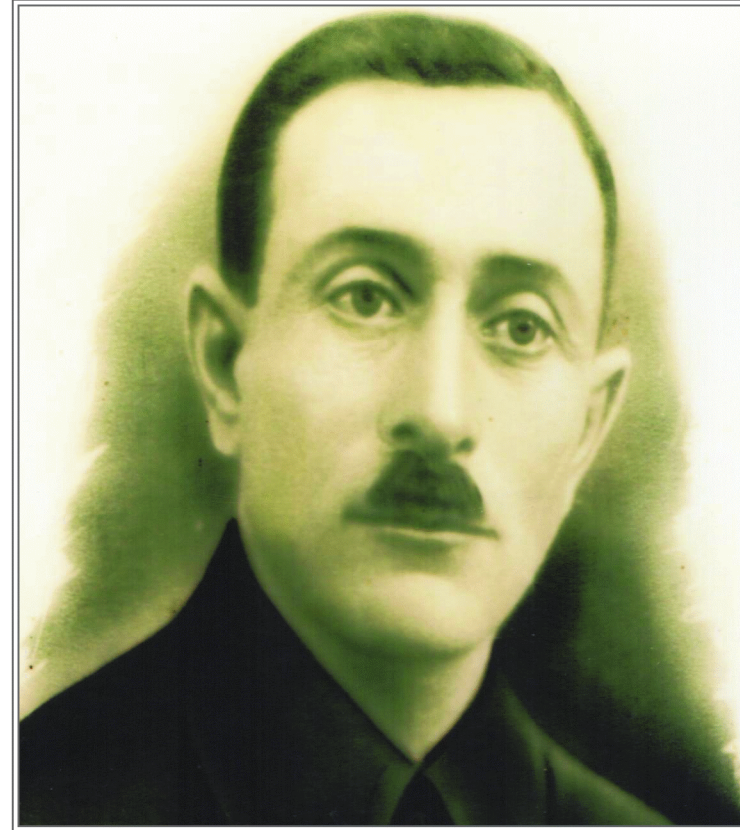
Ayrıca icra nümayəndəliyi kimi Quzanlı qəsəbəsindən ayrılan İmamqulubəyli kəndi XIX əsrin əvvəllərində təpəyə bitişik Xaçın meşəsinin ərazisində salınmışdır. Və indiki meşə "qalıqlarının" hüdudları bir tərəfdən Ağcabədi rayonu ərazisindəki Sarıçalı kəndinə, digər tərəfdən Baş Qərvənd kəndinə kimi uzanırdı. Məhz ərazidəki meşə sahələrinin hesabına ərazidə onlarca suvarma üçün istifadə edilən onlarca kəhrizlər qazılmış, 70-ci illərə kimi istifadə edilmişdir.

Bu kəndin salınmasının maraqlı tarixçəsi var. Elmi araşdırmalarda göstərilir ki, eynidəli kəndlər həm Ağcabədidə, həm Bərdədə, həm də Ağdamda salınıb. Mülhazələlərə görə, qaradolaq tayfalarının bir qolu olaraq hələ XIX əsrin əvvəllərində Azərbaycan ərazilərinin Çar Rusiyasına qatılan ərazilərdə yaşayış məntəqəsi Ağdam ərazisində salınıb. Çar Rusiyası dövründə kəndin idarəçiliyi beş il müddətinə İmamqulu bəyə verildiyindən, kəndin adı da məhz buradan yarandığı deyilir. Mənbələrdə qeyd edilən kəndin Ağdamda göstərilməsi indiki halda həqiqətə uyğun deyildir. Belə ki, 1930-cu ilin inzibati ərazi bölgüsündə həmin kənd Ağcabədi rayonunun ərazisinə düşmüşdür. Kənd Hindarxı qəsəbəsinin yaxınlığında olan yaşayış məntəqəsidir. Digər kəndlərdə məhz bu kənddən ayrılanlar tərəfindən salındığı qeyd olunur.

Araşdırmalarımız göstərir ki, Soltanbud təpəsi yaxınlığında salınan İmamqulubəyli kəndi Çar Rusiyası dövründən də əvvəl "Ağalıq" adlanırmış.

Kolxoz quruluşu dövründə bəyin mülkü "Papanın" kolxozu idarə heyətinin inzibati binası kimi istifadə olunubmuş. Kənd sakinləri danışırlar ki, bir gün Mircabbar ağanın oğlu Əbülfətə keçəyən kəndə gəlir və binanın qaravulçusunu tapır. Məlum olur ki, qaravulçu vaxtı ilə Mircabbar ağanın oğlu Əbülfət ağanın nökrü olub. Nökrələ mehriban görüşən bəy onunla bərabər keçmiş mənzillərini otaqbaotaq gəzir və kimin harada oturması ilə maraqlanır. Məlum olur ki, anasının yataq otağında kolxoz sədrinin kabineti yerləşirmiş.

ardı gələn sayımızda

Sovet dövründə qeyd edilən təpələrin bir qismi, xüsusəndə Bərdə rayon ərazisində olanları, sıradan çıxarılarək əkin sahəsinə qatıldı. Bununla da burada olan zəngin maddi-mədəni irsin bir qismini əkin suları yuyub aparmış oldu.

Xatırladaq ki, o vaxtı həcmcə böyük olanlara əl vura bilməmişdilər. Bunların içərisində seçilən təpələrdən biri də Quzanlı kəndinin yaxınlığında olan Soltanbud təpəsi sayılır. Toponim iki sözdən ibarət olub şəxs adı "Soltan" və "bud/pud" isə

indiyədək dərinəndə tədqiq edilməmiş, erməni silahlı dəstələrin ölkəmizə hücumu zamanı təpə özünü müdafiə məqsədilə istifadə edilmiş, həmin dövrdə müdafiə istehkamu üçün aparılan qazıntılar zamanı təpənin asfalt yola yaxın hissəsində ciddi üslubda çaylaq daşından hörgü aparıldığı üzə çıxmışdı. Təssüfedicidir ki, elmi mənbələrdə bu təpə ilə bağlı araşdırmalara rast gəlinmir. Mənbələrdə, Beyləqan və Culfa rayonlarında olan eyniadlı dağın və yüksəklikdən söhbət